

ՓՈԽՈՒՄՆ ՅԱՍՏԵԱՅՍ

ՅԵՐԱՆԱՒԷՏ ԿԵԱՆՍ

ՏԵԱՌՆ Հ. ՄԻՆԱՍԱՅ ԲԺՇԿԵԱՆ

ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՄԻԻԹԱՐԵԱՆ ՈՒԽՏԻՍ

ՄԱՅՈՒԱՆ դառն յիշատակը քաղցրացնող և ճշմարիտ քրիստոնեայ սրտերու մխիթարութեան առիթ՝ վաղանցուկ և դիւրասահ օրերուն մէջ դիւզուած արդեանց արգասիքն ըլլալով, յետագայք արժանապէս պէտք է զարմանան այնպիսեաց վրայ, և իրենց նմանողութեանը օրինակ առնուն այն առաքիւնի և իմաստուն անձինքը, որոնց հայրենասիրութիւնը աստուածսիրութեան վրայ հիմնած և արդիւնքը ճշմարիտ ու գործունեայ ազգասիրութեամբ աճեցուն և պտղաբեր եղեր են։ Այսպիսի մտածութեամբ քաջալերուած՝ համարձակեցանք բարեսիրաց փափաքը անկատար չլքողու համար քանի մը խօսք նուիրել մեր բազմարդիւն ծերունի Հ. Սիմեոն Սարգսեանին յիշատակին, զոր վեց ամիս յառաջ անակնկալ մահը մեր Սիւրբանութենէն յափշտակեց, ու մարմնոյն երկրաւոր կապանքը արձակելով՝ հոգեկան կապով մը անոր աստուածարեալ հոգին միացուց իր Արարչին հետ։

Ինքը զաւակ էր Տրապիզոնցի Սանուկ բժշկին ծնեալ յամի տեառն 1777. և մանկութեան հասակէն պաշտօնասէր ու եռանդուն ըլլալով, Աստուածամօր Եկեղեցւոյն պաշտօնէիցը կարգը մտաւ։ Հասակը առնելով՝ աւելի ներանձնացեալ Վիճակի փափաք ունեցաւ, և Սենտիկ Սիւրբանեան Ուխտիս վանքը յօժարամիտ եռանդեամբ առանձնացաւ. ուր ուսմանց ընթացքը կատարելէն ետքը, վարդապետական ծայրագոյն գաւազանը ընդունեցաւ, և առաքելութեամբ իւր

Հայրենիքը Տրապիզոն ղրկուեցաւ : յողովրդեան բարեսէր Հիւրասիրութիւնը և հոգևոր կենաց փափաքը իր եռանդեանը համեմատ տեսնելով, մէկէն ձեռք զարկաւ աշխատանքի ու տղայոց կրթութեանը վարժարան մը հիմնեց . ժողովուրդն ալ իբրև երախտեացը փոխարէն մը Նստուածամօրն եկեղեցին ու քաղաքին առաջնորդութիւնը իրեն յանձնեց : Օլարմանք չէ որ Նստուծոյ ու ազգին սիրոյն մեծաջան վաստակաւորը շատ նեղութիւններ ու իր հոգեռանդն ջանիքը արգելքներ ունենայ . որով ինչուան իւր արեան քրտամբքը ոռոգուած այգիէն ալ հարկը ստիպեց որ հեռանայ, ի ստանորոգ մեծ հօրը և անոր աշակերտաց երկրաւոր վարձքն ու պսակը ընդունելով :

Նստուծոյ հաճոյական զոհ մըն էր մեր Սարգապետին ըրած նուէրը, ուստի իրեն թոյլտուութեամբ վիրաւորուած սիրտը հարկ էր որ ինքը մխիթարեր : Ելաւ Տրապիզոնէն ու Խրիմի թերակղզին հասնելով՝ մեծ սէր ու հիւրընկալութիւն տեսաւ աղնուամիտ ու երախտագէտ ժողովրդէնէն . ու Նստուծոյ յաջողելով իր վշտաչարչար անձին ու կրօնակցացը համար հանգիստ ու լայն ասպարէզ մը գտաւ աշխատելու . և բարեսէր ժողովրդեան յօժարամիտ փափագանացը նայելով՝ իրեն ժառանգութիւն ընկած մէկ գումարէ մը գլխաւորաց հաճութեամբը եկեղեցի ու մենաստան մը շինեց մեր Սիաբանութենէն հոն գտուած անձանց համար, վարժարան մ'ալ հիմնելով տղայքը հրահանգել սկսաւ : Ինչուան Ղեքսանդր Սուսայ ինքնակալն ալ ճանչցաւ անոր արդիւնքը և ժողովրդեան կրթութեանը վրայ ունեցած խնամքը, ու զանազան պատուոյ նշաններով փառաւորեց ու քաջալերեց զինքը : Սինչև յետին ծերութեան տարիները հոն անդադար աշխատանքի հետ էր տարւօք ծանրացեալ բայց հոգւով եռանդուն ծերունին . և յամին 1845 Սեւաստօբոլ քաղաքն երթալով իր Քաղմալեզու քերականութիւնը ընծայեց՝ Խիկողայոս մեծ կայսեր, ու ինքնակալին հաճութիւնը տեսնելով՝ հրաման խնդրեց իրմէ քանի մը տարուան համար Սենետիկ դառնալու, որպէս զի կարենայ առանձին փոյթ ունենալ իր Քառալեզու Տաճկ . Սուս . Հայ և Ղաղղ . Քառգրոց տպագրութեանը : Եւ կայսեր թոյլտուութեամբը վանք դարձաւ, ու բառգրքին տպագրութեան յառաջանալը՝ բայց աւարտը չտեսնելով՝ երանեալ հոգին իւր բազմաբիրտն վաստակոց վարձքը ընդունելու հրաւիրուեցաւ՝ հասարակաց արդարադատ հանդիսադրէն :

Բայց յառաքելական աշխատութեանց ուրիշ մեծ արդիւնք մ'ալ ունի Քաթըղեան վարդապետը իւր գրուոր երկասիրութեամբքը : Ղգային մատենագրութեան փառացը ցանկացող սրտերու թերևս իրաւամբք մեծ բաներ չերևնան իւր գրուածքը, և գուցէ ոմանց աչքին առջևն ալ արհամարհելի : Բայց յուսանք որ քիչ գտնուին այսպիսի մարդիկ՝ աղէկ գիտնալով որ ազգային մատենագրութեան ծաղկելուն կամ հիմանը՝ առաջին սերմունքն ու քարինքը տղայոց կրթութեան փոյթը պիտի ըլլայ . վասն զի անոնցմով ալ ազգը պիտի զարգանայ ու փառաւոր

րուի . ուստի անոնց վրայ աշխատողին արդիւնքն ալ առջիններուն հաւասար կրնայ սեպուիլ , և կը սեպուի ալ արժանապէս ուրիշ ծաղկած ազգերու մէջ : Սեր վարդապետին ալ գրածները գլխաւորաբար այս նիւթիս կը վերաբերին , և շատ օգուտ բրած են ազգային դպրատանց մէջ . ինչպէս Հմարութիւն , Վարժութիւն Դանկանց ըստած գրքոյկները . Յայրենութիւն աստուծոյ Գիւրմբուռնի քրիստոնէական վարդապետութիւնը . Ռուբէնի և Եղվթոս կըթական և հրահանգիչ գրոց թարգմանութիւնները . Ճեմարան Գիւրմբուռն և Նկարագիր Երեւելի արանց ըստած գրքերը . Պոստոյ պարմութիւնը , և այլն : Եւրոպայի Սրբազան պարմութիւնը և իր Ճանապարհորդութիւնը 'ի Լեհաստան , և ուրիշ շատ ձեռագիր երկասիրութիւնք՝ որոնք թերեւ ժամանակաւ հրատարակուին : — Երոնցմէ զատ զանազան լեզուագիտական աշխատասիրութիւններ ալ ունի . որոնց մէջ գլխաւորները կրնանք սեպել վերը յիշատակուած Քառալեզու Բառագիրք , Բազմալեզու Դերանոութիւնը , որուն համար Լիկոլայոս ինքնակալէն մեծ ոսկի միտալ ալ ընդունած է . Հայ-Ռուս և Ռուս-Հայ քերականութիւնները , որոնցմէ ետքինը թագաժառանգ Լլեքսանդր կայսրորդուոյն ընծայեց ու ականակուռ մատանի մը ընդունեցաւ :

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆ

Հեղհաստանի կրակապաշտ Պարսից վրայ տեղեկոյրիս :

Ինչպէս որ յայտնի է ամենուն առեւելեան ազգաց մեծագոյն մասին սովորութիւնն էր կրակն ու արեւը պաշտել , և ոչ եթէ : Յունաց պէս մարդիկ և Լազիպտացուց պէս ամէն տեսակ անշունչ և շնչաւոր արարած . աս բանիս պատճառը՝ ինչպէս իրենց իմաստնոց գրքերէն կ'իմանանք , առաջ եկած էր աս կարծիքէն , իբրեւ թէ աշխարհիս նախնական նիւթը կրակ եղած պիտի ըլլայ , որով աշխարհիս ոգին և ամէն տեղ տարածուած կը համարէին կրակը . աս վարդապետութիւն կ'ընդունէին Քաղդէացիք , Պարսիկք , Հայք , Հնդիկք , Սինէացիք , Փռիւզացիք , Եւրասիացիք ինչուան նաև Լազիպտացիք , որոնք ուրիշ բաներու հետ մէկ տեղ նաև արևն

ալ կը պաշտէին Սիրիս անուամբ :

Արշափ որ հին պատմութիւններէն գիտենք , յայտնի կը տեսնուի թէ աս կրակին պաշտօնը արևելք մտցընողը եղաւ Օրադաշտ անունով մոգը . աս իրեն աղանդը շուտով տարածուեցաւ Պարսից , Սարաց և Բակտրիացուց մէջ , և ինչուան հիմա դեռ աս աղանդը արևելք տեղ տեղ կայ մանաւանդ Քիւման , Պարսկաստան , Սուրաթ , Հնդկաստան և Կուզարաթ . հոս դրած հատուածնիս հիմակուան Հնդկաստանի մէջ եղած կրակապաշտ Պարսից ստորազրութիւնն է , որ 18 կամ 20 հազար հոգիի չափ Պարսկաստանէն Հնդկաստան փախեր են Քրիստոսի ութերորդ դարուն ատենները , Եւրոպիայի խալիֆային բռնութենէն խալսելու համար , որ զիրենք կը ստիպէ եղեր որ իրենց հօրենական հաւատքը թողուն ու մահմէտականութիւնը յանձն առնուն : Հնդկաստանի թագաւորները իրենց մեծաւորութիւններ և պատիւներ տուին , ու հրաման իրենց կրօնքը համարձակ պաշտելու . միայն քանի մը